

СРПСКИ ЈЕЗИК И ЋИРИЛИЦА

„САЧУВАЈМО СРПСКИ ЈЕЗИК”

„ПОЛИТИКА”, најстарији и највреднији српски дневни лист, од оснивања до данас, доследно се залагала за потврђивање и неговање традиционалних вредности Срба и државе Србије. Назив државе се повремено мењао, али не и поверење према „Политици”. Кад су српски језик и ћирилица постали видно угрожени, „Политика” је (2015. године) свесрдно отворила стубац (рубрику) не би ли се указало на узроке угрожености и начине превазилажења ове невоље.

Текстове су писали лингвисти, али и обични родољуби. Млађим ауторима се пружила прилика да покажу шта знају и остваре још једну библиографску јединицу. Неки су се јављали и четири пута. – али нису баш ништа рекли, ни предложили решења, осим што су стално понављали: Саву Мркаља, Вука Стефановића Караџића, а понеко и Доситеја Обрадовића. И док су проф. др Милош Ковачевић, проф. др Вељко Брборић, проф. др Михаило Шћепановић ... и још неколицина професора одговорно указивали на узроке угрожености нашег језика и писма ћирилице, а понеки родољуби објавили о овој теми и неколико књига (Драгољуб Збиљић, Дарко Ивановић...) наши млађи „научници” изневерили су очекивања .

Мада се међусобни утицаји језика не могу избећи (разијенији језици утичу на мање развијене, а понекад и обрнуто) – утицаји се, с осећањем за меру и укус, могу уредити (регулисати) и сачувати неопходна ЧИСТОТА ЈЕЗИКА. (Како и колико – видети у мојој студији). „Млађи научници” не воле да читају књиге, лепу књижевност (белетристику) никако , у основној и средњој школи некако и разумљиво, али научне књиге се морају читати да се не би понављало већ познато. Ти „млађи” у својим текстовима безобзирно понављају познато, краду туђе, скидају са интернета, и претераном употребом страних речи и израза, а нарочито англицизмима, оповргавају себе:

„компаративна перспектива, имигранти, регион, варира, перформанса групе, сентименталног, стандард, креирање, хомогенизована национална држава, дискурс, комуникације, институције, компетитивне, адекватне

услуге, корпорације, легитимизовало, покренуо иницијативу, синхронизованог предавања, хибридне учионице, колеџи, глобалне компетитивности; прототипски, липосукција...; вулгарна елоквенција, језик контаминирани вулгарностима, пароксизми, суптилан, вербални сукоб, алузије и фигуративни говор, магнетска резонанца, вербална експресија, опсцене синтагме, лимбички систем, примати...; аспекти, домени, деценија, комплетна илирска лексикографија, индексне ријечи ...; еквивалент, идеално, фактор, вертикала, алтернација, сибиларизација, палатализација...; афирмација, концепција, симпатија, реформа, балканске повести, институције, етничке области, миграција, етникум, парадоксално, атеистички...; аргументација, профилисање, лингвоними, парадигма, корпус, рецидиви, србистика, период, селективно, диктати, стереотипи, фонетски систем, алфавет, лингвистички критерији, **Караџић се планирао позабавити и реформом латинице, аргументи...**” Неукусно је даље наводити. А онима којима је ово мало нека погледају примере у мојој студији.

Обично се сматра да лекари без разлога употребљавају речи из латинског и грчког језика. Светли пример је разумљиво изражавање проф. др Николе Милинића „Колоноскопија – преглед који не треба избегавати” („Политика”, 2018) :

„Колоноскопија је најбољи начин да се дебело црево адекватно прегледа. На врху апарата колоноскопа налази се камера помоћу које лекар на екрану види слику црева изнутра, а поред ње се налази мала сијалица, која омогућава да та слика буде јасна, јер је у цреву иначе веома „мрачно”. На врху уређаја је и отвор канала кроз који се убацује вода, или удубава ваздух у црево, да би се оно проширило, јер само тако може да буде добро прегледано. У близини се налази и канал којим ваздух и вода могу да се „усисају”. Постоји и отвор кроз који се могу стављати разни додаци...”

„Колоноскопија може да буде урађена са или без краткотрајне опште анестезије. Преглед може да буде непријатан, ретко и болан. Највећу сметњу представља упумпавање ваздуха у црево, што може да изазове нагон за пражњење црева, или грчеве. Преглед започиње тако што се пацијент поставља у положај у коме лежи на левом боку. Лекар пажљиво уводи инструмент у дебело црево, кроз анус. ...”

Дакле, научно, јасно и прецизно изражавање за сваког. Требало би ово да буде узор за све наше лекаре. Предавања проф. др Н. Милинића, како тврде његови студенти, с разлгом су прихватана с одушевљењем. И лекари могу да допринесу лепоти и чистоти српског језика. Мишљења, налазе и упутства за пацијенте др Милинић пише **ћирилицом**, а за колеге лекаре стручно. (О лошим примерима општења, о језику на радију, ТВ и штампи може се прочитати одељак „Комуникација и здравље” у мојој студији, стр. 79).

У студији **„Небрига о језику и политичко општење”** (Јасен, Београд, 2013), а и у многим претходним радовима, с разлогом сам критички анализирао ко квари српски језик, ко игнорише ћирилицу и шта нам ваља чинити. Пет

објављених приказа ове књиге није било довољно да је прочитају и „млађи”. Млађе није привукла ни чињеница да су рецензенти студије ред. проф. др Милош Ковачевић и ред. проф. др Радоје Симић, тренутно наши најбољи лингвисти.

НЕБРИГЕ о српском језику и писму су следеће:

1. Неодговорно нормативно понашање о заштити, очувању и развијању српског књижевног језика и писма ћирилице. У „УСТАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ” од 2006. године у члану 10 **Језик и писмо** дословно се гарантује „У Републици Србији у службеној употреби су српски језик и ћирилично писмо”, а у ставу два „Службена употреба других језика и писама уређује се законом, на основу Устава”. Општа одредба у првом ставу није спорна, али је било неопходно одмах донети закон о њеној примени у свим областима друштва (школство, судство, управа, војска, здравство, полиција, жандармерија, спорт, средства информисања, издавачка делатност, тј. све што је службена употреба, али и материјално и технички обезбедити остваривање; узалуд је дати право, али не и могућности остваривања:

Правописом српскохрватског, односно хрваткосрпског језика од 1960. године ово начело је добро о равноправности ћирилице и латинице, али је у Србији у то време све било на латиници, а писаће машине на ћирилици нису се могле купити.

Пошто ни став два овог члана о службеној употреби других језика и писама није нормативно уређен – настао је хаос, побунили су се националисти и шовинисти, аутономаши... изврћући значење става првог. Тако већ више од 10 година!? (Посланици у Скупштини РС редовно примају високе плате, нередовно долазе на седнице, шеткају се по ходницима док Скупштина заседа са нешто више од 126 од укупно 250 посланика! Посланици се препиру, вређају лажима, не држе се дневног реда, нарочито опозициони посланици, па је можда и то разлог зашто још закон није донет.

2. У прошлости су српски језик и ћирилица били светиња Србије као државе и српског националног бића. У српском језику и ћирилици садрже се : историја, наслеђе, култура, уметност, традиционалне вредности, нарави и обичаји...Зато треба заштитити, чувати и развијати српски књижевни језик, његову чистоту, правилност и лепоту.

Језички империјализам , а нарочито англицизми, данас је највећи непријатељ српског језика и писма ћирилице. Језички империјализам (наметање страног језика) увек је претходио поробљавању, а нарочито у време колонијализма, одељак „Геополитика, глобализам и језик”). Србима је довољно једно писмо ЋИРИЛИЦА, као и код других нација, а неку би хтели да натуре још и латиницу (латиница је била привремено, из доба заједништва, до распада СФРЈ 1995. године). Срби не могу бити изузетак. Друго писмо је увек узрок раздора. Енглези и Французи су, на пример, и због тога

водили стогодишњи рат. (Ћирилица је била и хрватско писмо све до краја 16. века, а не обрнуто). Напомена за острашћене националисте.

Ове кратке напомене су за оне којима не одговара истина. А то да националне мањине имају приватно право на своја писма нико не оспорава.

Да је дошло време да се нормативно уреди службена употреба српског књижевног језика и писма ћирилице сведочи и интервју научног саветника Срета Танасића (ПОЛИТИКА, 16.8. 2018, стр. 1. и 13) „Латиница није српско писмо” и званична порука „У службеној употреби је неће бити и не треба да је буде” Опет захвалност листу „ПОЛИТИКА”.

3. Недостатак „Правописа српског језика” такође је узрок небрига. Уместо да се благовремено, с нестанком „заједништва” и примене „Правописа српскохрватског, односно хрватскосрпског језика” (од 1. јануара 1960) одмах уради нови „Правопис српског језика” – једноставно се ћутало. Деловање (функционисање) сваког књижевног језика условљено је постојањем правописа. За оне одговорне ипак се примењивао постојећи (стари) ПРАВОПИС МС, Нови Сад. До половине 2018. године било је 12 правописа, али ни један није званично прихваћен. (ПОЛИТИКА, „Међу нама”).

М.Пешикан, Ј. Јерковић и М. Пижурица пожурили су и објавили ПРАВОПИС СРПСКОГА ЈЕЗИКА (Матица српска – Завод за уџбенике и наставна средства, Нови Сад – Београд, 1993, а затим и школско издање 1995) , који је с правом оцењен као „...НАЈНОВИЈИ СКАНДАЛ БЕОГРАДСКОГ „ЗАВОДА ЗА УЏБЕНИКЕ...”. Правопис је „привремено препоручен за примену”, а препорука није званично, стално одобрење званичног органа. И тако све до данас.

Правопис је огледало природе и духа сваког језика. Правописи разних језика својствени су тим језицима. Не постоји универзални правопис. Правопис треба да пишу најбољи лингвисти (као што су били проф. др Михаило Стевановић и проф. др Александар Белић, академици САНУ), а не приучени, којима то није матерњи језик и којима се једноставно „ћефнуло” да буду „правописци”. И зашто су рецензенти др Павле Ивић и др Драго Ђупић самозваној групи аутора то одобрили?! За другога се зна зашто. И колико је тиража продато, по школама и библиотекама, и коме су отишле толике паре... Моја анализа **„Критички о новом правопису „(Српски језик, број 1-2, стр. 505-512, Београд, 1997) објављена је и у студији „НЕБРИГА О ЈЕЗИКУ И ПОЛИТИЧКО ОПШТЕЊЕ”** без измене и једног слова . Штета је ако бар стручњаци то не прочитају. Границе незнања, умишљености, глупости и нелогичности су безмерне. Понекад се можемо учити и на злонамерним примерима. А још веће је чудо да се појавило и треће издање у тврдом повезу **„ПРАВОПИС СРПСКОГА ЈЕЗИКА”истих аутора (Матица српска, Нови Сад, 2015)** са допуњеном Редакцијом (Милорад Дешић, Бранислав Остојић и Живојин Станојчић) . И знају ли аутори и чланови Редакције шта су приручници, а шта званични уџбеници? На сва бројна критичка мишљења Редакција је остала глува држећи се оне народне изреке „пси лају, а караван пролази”. И ко је платио штампање овог издања? И у чије су џепове отишли новци од продатих књига? Имају ли ту учешће органи Покрајине и Новог Сада?

4. Лоше говорно и писано изражавање узроковано је такође небригом. У основним и средњим школама мало се поклања пажња лепом и правилном изражавању. Број часова наставе је скроман у односу на стране језике. А међу страним језицима предност има енглески. На такмичењу за најбољу песму Евровизије све три песме из Србије извођене су на енглеском језику. Као да не постојимо као нација?!

Језички империјализам већ дуго влада у нашим средствима обавештавања. Само енглески, као да не постоје руски, француски, шпански, кинески, украјински... Титлови страних филмова на ТВ само су на латиници. Многи стари називи улица само су на латиници, а новији називи ћирилични у друштву су са латиницом. Ко ме се ми улизујемо? Називи улица у Русији, Украјини, Француској, Бугарској, Кини... само су на националном писму. Књиге на међународним сајмовима су 90% на латиници, дневна штампа је у још лошијем положају, у мојој студији су из пијетета наведени листови и часописи на ћирилици. Књиге се штампају 90% на латиници. Шта је са издавачима?!

Лепоти говора, чистоти и правилности не поклања се достојна пажња. Конференције за штампу су предуге, заморне, тираде... а томе кумују и неписмени новинари који не постављају само једно питање, што је врховни принцип у новинарству, већ букет питања који још садржи и коментаре? Правилну дикцију српског језика упражњавају само глумци. Честитка им за труд! (У мојој студији су све тврдње поткрепљене бројним примерима и могу се читати као занимљиви одломци у роману).

Писано изражавање је забрињавајуће. У говору реч одлети, заборави се, а у писању остаје трајна брука. Језик устава, изузимајући од 1963. и 2006. године, непрецизан је, двосмислен намерно да би се могло позивати на тумачење, па испада да је „тумачење” јаче од Устава. Опширност, понављање начела, увијање истине у обланде стална је бољка Кардељевих устава, али и наших закона. Типичан пример непотребне опширности је „Закон о заштити потрошача”, велики формат, 32 стране, 155 чланова, а колико тек ставова...? Обавезно треба навести и Закон о становању (1992), Закон о одржавању стамбених зграда (2011) и Закон о становању и одржавању зграда (2016); (У Коштиничином Уставу лепо пише: „Свако ЛИЦЕ има правну способност”, чл.37, а у другом Закону, чл. 11, пише „Стамбена ЗГРАДА има својство правног лица...”, а сви нормални људи знају да зграда није живо, није лице, али је судија наредила да се мења печат и да гласи „председник ЗГРАДЕ...”. И до данас тужба није разматрана!!!

О језику и стилу наших устава објавио сам неколико чланака, јавно, у листовима и часописима, али је у овој студији заступљено само оно што је скандалозно. Зар је могуће да законописци буду оволико неписмени?!

Лоше говорно изражавање показују правници (не полажу на факултетима стилистику и реторику, а требало би), нарочито уображене судије, а врло ретко и неки неписмен адвокат (примере лошег изражавања видети у мојој студији), затим партијски лидери који би да скрију истину, књижевни критичари фразери и улизице жирија који им ипак додељује награду, а награда је у нашој Србији превише незаслужених.

И неки новинари више кваре српски језик од појединих политичара. У студији су детаљно анализирани говори политичара, именом и презименом, с подацима о времену и месту, па су ти текстови посласлица за критизере.

5. Културу изражавања на српском језику негују учитељи, наставници у школама, професори на факултетима, истраживачи у научним институцијама, научници, наши академици. За ђака је учитељ светиња, али не зна коме да верује – учитељу или оном што чује или прочита у средствима обавештавања. Наша штампа често руши ауторитет учитеља.

Културу говорног и писаног изражавања, осим поменутих глумаца, достојанствено негују књижевници, дипломате нарочито јер часно представљају своју нацију, научници и истински родољуби. И. Андрић је обогатио изражајне могућности српског књижевног језика, богатство лексике Б. Станковић, П. Кочић, С. Матавуљ, Д. Михаиловић, Љ. Симовић... Томе су заслужни и песници: Б. Миљковић, В. Попа, Д. Радовић, Д. Лукић, М. Антић... Драмски писац и академик Душан Ковачевић, понос наше нације, надвисио је све српске савремене комедиографе и сатиричаре користећи изражајност нашег савременог српског језика. А колико је још непоменутих...?

6. Унутрашњи „паметњаковићи” одговорни су за кварење српског књижевног језика, па и за англицизме и кроатизме, јер нема јединственог мишљења наших лингвиста. Ранко Бугарски, на пример, надлежан за енглески језик, у полемици с проф. др Милошем Ковачевићем показује да не зна за слагање у роду, броју и падежу у српском језику. Др Иван Клајн, академик, надлежан за италијански језик, нашим преводиоцима грдно се замерио незнањем. Он преводиоцима намеће „силецијски речник” и дели им лекције како треба да наставе са „западном варијантом”. За њега постоји: **домовина, знаптижељан, гласовит, након, кунићи, зарез, точка, Ђулијета, Шлеска, Литва, Марсељ, Хавр... уместо: отаџбина, љубопитљив, радознао, чувен, славан, после, зечеви, запета, тачка, Јулија, Шлезизија, Литванија, Марсеј, Авр...** Да ли због незнања или из зле намере да уноси пометње – овакво понашање самозваног стручног рецензента за српски језик и правопис заиста је разарајуће (деструктивно).

Неки наши новинари („универзалне незналице”) у свим медијима некритички су преузели: **ћао, феноменално, факс, хулигани, корисне малверзације, у принципу, позитивна нула, помак, супер, присутан** мањак електричне енергије, присутни облаци, ветар... па чак је и „киша све присутнија” – што није у духу и природи нашег језика.

Силецијско наметање топонима (називи места) и промена назива улица такође је крајње некултурна појава у обрачуну са увозом „европске демократије”. У Русији су имена неких градова: Санкт Петербург, Петроград, Лењинград (Петербург), Стаљинград..., а будући да је Ј.Б. Тито тамо стицао политичко искуство, после Другог светског рата и у Југославији називи градова добијају његово име. Ако се за време рата борио у тим местима – то је још и разумљиво: Титово Ужице, (Титова Кореница има назив од 5. октобра 1945), али зашто и: Титоград, Титов Велес, Титова Митровица...? Улизице, удворице

рачунале су да ће се њихов град брже развијати, добијати више средстава ако носи име председника државе.

Нова власт хтела је да уништи све што је постојало у прошлости, да брише називе градова, националну прошлост, па покрштавала и улице у градовима, школе, фабрике...И то све у име „култа личности“! Титова харизма израђивана је, између осталог, и лукавством у изражавању (Р.Ж. „ИЗРАЖАВАЊЕ НОВИНАРА“, Београд, 2001, стр. 201). У Србији су после 6. Октобра сви називи Титових улица нестали, али и неких братских руских генерала који су гинули да би нас ослободили од Немаца. А затим су данас праведно враћени: Толбухинова итд. Силеције треба да знају да се историја не може избрисати гумицом, као и да иста гумица може избрисати и њих.

Зашто су називи неких улица само на латиници? И да ли је праведно и људски да баш ниједна улица у Србији не носи Титово име? Како се можемо бранити од „Милосрдног анђела“, од медијских лажи оних који су нас бомбардовали, од новинских уредника који превише воле стране речи чак и у насловима („Девастирање наслеђа“, БОРБА).

7. Ко квари српски књижевни језик? На то смо већ делимично одговорили. Правилном говорном и писаном изражавању доприносе учитељи, наставници, професори у средњим школама и на факултетима, истраживачи у научним заводима, наши академици, књижевници, глумци, дипломате, сви родољуби... Лепоту и чистоту нашег језика кваре: лоши правници, подмитљиве судије, неписмени адвокати (а већина је узорно писмена и талентована), политичари демагози, неписмени законописци (устава и закона)...За радознале упутно је да прочитају „Небригу о језику...“, стр. 98 – 158.

Из мноштва примера ево тек неких „бисера“: радни људи и грађани; народи и народности; судску власт врше судови који су самостални и независни; држалац стана (власник, закупац, корисник стана...); Деца су дужна да се старају о својим родитељима којима је потребна помоћ; делатност и радња; у појединим срединама; у једној од република; У овом периоду остварени су значајни резултати у извршавању задатака. ЗНАТАН број задатака је потпуно извршен док је код ЈЕДНОГ БРОЈА задатака реализација у току. У току реализације акционог програма у ЈЕДНОМ БРОЈУ органа и организација...; проблем недостатка сировина; на плану економске стабилизације; јако важно..., јако добро..., мало много..., здраво болестан..., пуно хвала..., јако слабо..., јако квалитетно..., јако напорно..., Како зајебан дан..., Копиле, мулца, кад је родила... Тужиоцу се враћа тужба и налаже му се да исту уреди тако што ће у ПЕТИ-ТУМУ тужбе јасно навести шта тражи тужбеним захтевом које износе и по ком основу...; супституција увоза виталних и профитабилних програма, редистрибуција цена, организовање цена млека, континуитет предузимања мера економске политике у области аграра...; како и на који начин...; Када сам сабрао све те киловате за сваку просторију онда сам те киловате помножио са динарима и тако сам добио средњу вредност...; Овај одговор на наведену тужбу ради потраживања закупнине, улаже, благовремено...као помоћник...и предлаже да се наведена тужба одбије као неоснована, јер наводи тужбе и су не-

тачни, а оно што је чињенично приближно, погрешно је интерпретирано и замењене су тезе, тако да тужилац као станодавац изгледа као жртва и његова имовина, а не тужена...која је избачена на улицу захедно са петоро деце, и то у другом стању кад је носећа с близанцима...

8. Ко су градитељи језика, а ко фолиранти?

Сваки књижевни језик има своје утемељиваче, реформаторе језика и правописа. Родоначелник српског књижевног језика је Вук Стефановић Караџић, али без подршке Ј. Копитара и Ђ. Даничића тешко да би успео. Само што је створио најсавршеније писмо на свету – ћирилицу – вечно ће бити помињан. А затим су обогаћивању и усавршавању језика доприносили књижевници: Б. Радичевић, П.П. Његош, Ј. Лазаревић, М. Глишић, Игњатовић, Сремац, Станковић...све до Ива Андрића и данашњих уметника писане речи. Са захвалношћу треба поменути и научнике: Јб. Стојановић, А. Белић, М. Стевановић, Милош Ковачевић, Радоје Симић...па бројни новинари (М. Гојковић, В. Поповић, М. Радојчић, М. Орловић, М. Здравковић...). Научни допринос др Бранивоја Ђорђевића и др Радослава Јосимовића с пијететом треба поменути.

А ко су савремени фолиранти? Одговор можете наћи у мојој студији, стр. 153, (они се сваког дана умножавају).

На крају ове краће расправе ипак се може донети општи закључак: **СРПСКИ КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК И НАШЕ ПИСМО ЋИРИЛИЦА УГРОЖЕНИ СУ ЗАТО ШТО ИХ МАЛО ИМА У СВИМ ОБЛАСТИМА ДЕЛОВАЊА И СТВАРАЊА, а страних језика и латинице – што их много има, а неважни су за наш национални идентитет.**

Књижевних дела на латиници не треба се одрицати. То је данак нашег заједништва од скоро пола века. И нашег схватања демократије и равноправности. Латиница и страни језици значе богатство за српски језик и нашу културу, само их треба употребљавати с осећањем за меру и укус. Тако и Шекспир рече : „Свако претеривање обично промаши свој циљ!”